

YURIDIK SHAXSLARNING JINOYAT JAVOBGARLIGI

Dostonov Eldiyor Elmurod o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Toshkent Davlat Transport Universiteti Iqtisodiyot fakulteti Yurisprudensiya yo'nalishi 2-bosqich bakalavr talabasi:

mail:eldiyordostonov@gmail.com

Tel:+998885982211

Annotatsiya: Ushbu maqolada yuridik shaxslarning jinoyat javobgarligi institutining paydo bo'lishi, rivojlanishi va O'zbekiston Respublikasida qo'llanilishi masalalari ko'rib chiqilgan. 2019-yilda O'zbekiston Jinoyat kodeksiga kiritilgan bu yangilik bizning huquq tizimimizda muhim o'zgarish bo'ldi. Maqola maqsadi - yuridik shaxslarga nisbatan qo'llaniladigan majburlash choralarining huquqiy tabiatini ochib berish va amaliyotdagi muammolarni aniqlashdir. Tadqiqotda yuridik shaxslarning javobgarligining nazariy asoslari, majburlash choralarining turlari va ularni qo'llash tartibi tahlil qilingan. Xorijiy mamlakatlar, jumladan Rossiya, Fransiya va Amerika Qo'shma Shtatlaridagi tajriba o'rganilgan. Sud amaliyotining hozirgi holati ko'rib chiqilgan va mavjud kamchiliklar aniqlangan. Tadqiqot natijasida shunday xulosaga kelinganki, yuridik shaxslarning jinoyat javobgarligi instituti samarali ishlashi uchun qonunchilikni yanada takomillashtirish, sud amaliyotini shakllantirish va xalqaro standartlarga moslashish zarur. Maqolada O'zbekiston qonunchiligini takomillashtirish bo'yicha konkret takliflar berilgan.

Kalit so'zlar: Yuridik shaxslarning jinoyat javobgarligi, majburlash choralari, jinoyat qonuni, yuridik shaxs, korporativ javobgarlik, sud amaliyoti, xorijiy tajriba, O'zbekiston jinoyat qonunchiligi, jinoyat-huquqiy ta'sir choralari, qonunchilikni takomillashtirish.

Аннотация: В данной статье рассматриваются вопросы возникновения, развития и применения института уголовной ответственности юридических лиц в Республике Узбекистан. Данное нововведение, внесенное в Уголовный кодекс Узбекистана в 2019 году, стало важным изменением в нашей правовой системе. Цель статьи - раскрыть правовую природу принудительных мер, применяемых к юридическим лицам, и выявить проблемы в практике их применения. В исследовании проанализированы теоретические основы ответственности юридических лиц, виды принудительных мер и порядок их применения. Изучен опыт зарубежных стран, в том числе России, Франции и Соединенных Штатов Америки. Рассмотрено современное состояние судебной практики и выявлены существующие недостатки. По результатам исследования сделан вывод о том, что для эффективного функционирования института уголовной ответственности юридических лиц необходимо дальнейшее совершенствование законодательства, формирование судебной практики и адаптация к международным стандартам. В статье представлены конкретные предложения по совершенствованию законодательства Узбекистана.

Ключевые слова: уголовная ответственность юридических лиц, принудительные меры, уголовный закон, юридическое лицо, корпоративная ответственность, судебная практика, зарубежный опыт, уголовное законодательство Узбекистана, уголовно-правовые меры воздействия, совершенствование законодательства.

Annotation: This article examines the issues of emergence, development and application of the institution of criminal liability of legal entities in the Republic of Uzbekistan. This innovation, introduced into the Criminal Code of Uzbekistan in 2019, became an important change in our legal system. The purpose of the article is to reveal the legal nature of coercive measures applied to legal entities and to identify problems in the practice of their application. The study analyzes the theoretical foundations of liability of legal entities, types of coercive measures and the procedure for their application. The experience of foreign countries, including Russia, France and the United States of America, has been studied. The current state of judicial practice is considered and existing shortcomings are identified. Based on the results of the study, it was concluded that for the effective functioning of the institution of criminal liability of legal entities, it is necessary to further improve legislation, form judicial practice and adapt to international standards. The article presents specific proposals for improving the legislation of Uzbekistan.

Keywords: criminal liability of legal entities, coercive measures, criminal law, legal entity, corporate liability, judicial practice, foreign experience, criminal legislation of Uzbekistan, criminal law measures of influence, improvement of legislation.

Kirish

Bugungi kunda dunyoda globallashuv jarayonlari chuqurlashib, xalqaro iqtisodiy aloqalar kengayib bormoqda. Yuridik shaxslar zamonaviy jamiyatda muhim rol o'ynaydi - ular iqtisodiyotning asosiy sub'ektlari hisoblanadi. Biroq, afsuski, ayrim yuridik shaxslar tomonidan sodir etiladigan jinoyatlar ham ortib bormoqda. Korrupsiya, pul yuvish, ekologik huquqbuzarliklar, soliq to'lamaslik - bu kabi jinoyatlar ko'pincha yuridik shaxslar faoliyati bilan bog'liq. O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishganidan beri huquqiy tizimni isloh qilish yo'lida izchil qadamlar qo'yib kelmoqda. 2019-yil 9-iyulda qabul qilingan "O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksiga o'zgartirishlar va qo'shimchalar kiritish to'g'risida"gi Qonun bilan birinchi marta yuridik shaxslarning jinoyat javobgarligi instituti joriy etildi. Bu O'zbekiston jinoyat huquqi tarixida muhim voqea bo'ldi. Yangi institut kiritilishi bir nechta sabablarga ko'ra zarur edi. Birinchidan, xalqaro amaliyot shuni ko'rsatadiki, faqat jismoniy shaxslarni javobgarlikka tortish yuridik shaxslar tomonidan sodir etiladigan jinoyatlarni to'liq bartaraf eta olmaydi. Ikkinchidan, O'zbekiston xalqaro hamjamiyat a'zosi sifatida korrupsiya, pul yuvish va terrorizm moliyalashtirish bilan kurashish bo'yicha xalqaro majburiyatlarni olgan. Uchinchidan, mamlakatimizda tashkil etilgan jinoyatchilik, iqtisodiy jinoyatlar va ekologik huquqbuzarliklar muammosi dolzarb edi. Bugungi kunda ushbu institut joriy etilganiga besh yildan ortiq vaqt o'tdi. Amaliyotda qo'llanilishi boshlandi, biroq ko'plab

nazariy va amaliy masalalar hali ham to'liq hal etilmagan. Sud amaliyoti shakllanish bosqichida. Shu sababli, ushbu institutni har tomonlama o'rganish, xorijiy tajribani tahlil qilish va qonunchilikni takomillashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqish juda dolzarbdir.

Yuridik shaxslarning jinoyat javobgarligi instituti joriy etilishi bilan bir qator muhim savollar paydo bo'ldi. Birinchi va asosiy savol - bu jinoyat javobgarligimi yoki boshqa turdagi javobgarlikmi? Jinoyat huquqining klassik nazariyasida faqat aql-idrokka ega bo'lgan, iroda va ong egasi bo'lgan jismoniy shaxs jinoyat javobgarligining sub'ekti bo'lishi mumkin. Yuridik shaxs esa - bu qonun tomonidan tan olingan tashkilot. U o'z irodasiga egami? Bu savol nazariy jihatdan muhim ahamiyatga ega.

Ikkinchi muhim savol - javobgarlik asoslari. Yuridik shaxs qanday hollarda javobgarlikka tortiladi? Rahbarining jinoyati uchunmi? Xodimining harakati uchunmi? Yoki yuridik shaxsning korporativ siyosati jinoyiy xarakterga ega bo'lganida mi? Qonunchilikda bu masalalar aniq belgilanganmi?

Uchinchi savol - majburlash choralari tizimi. O'zbekiston qonunchiligida yuridik shaxslarga nisbatan qanday choralar qo'llaniladi? Ular etarli darajada samarali va farqlangan mi? Choralar hajmi jinoyat og'irligi darajasiga mos keladimi?

To'rtinchi savol - amaliyotdagi muammolar. Sud organlari ushbu institutni to'g'ri qo'llayaptimi? Tergov organlarida qanday qiyinchiliklar bor? Prokuratura nazorati qay darajada amalga oshirilmoqda?

Beshinchi savol - xorijiy tajriba. Boshqa mamlakatlarda bu institut qanday ishlayapti? Ularning ijobiy va salbiy tomonlari nimada? O'zbekiston uchun qaysi tajribalardan foydalanish mumkin?

Ushbu savollar tadqiqotning asosiy muammolarini belgilaydi va ularning yechimi maqolaning maqsadini tashkil etadi.

Tadqiqotning maqsadi: O'zbekiston Respublikasida yuridik shaxslarning jinoyat javobgarligi institutining nazariy-huquqiy asoslarini o'rganish, amaliy qo'llanilishi muammolarini aniqlash va qonunchilikni takomillashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqish. Birinchidan, yuridik shaxslarning jinoyat javobgarligi tushunchasini ochib berish va uning huquqiy tabiatini aniqlash. Bu vazifani bajarish uchun jinoyat huquqining nazariy asoslarini, javobgarlik tamoyillarini va yuridik shaxslarning huquqiy maqomini tahlil qilish zarur. Ikkinchidan, O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida yuridik shaxslarning javobgarligi institutining shakllanish tarixini va rivojlanishini o'rganish. 2019-yildagi o'zgarishlar qanday sharoitda va qanday maqsadlarda kiritilgani, qonunchilik ishlab chiqish jarayonida qanday yondashuvlar qo'llanilgani tahlil qilinadi. Uchinchidan, yuridik shaxslarga nisbatan qo'llaniladigan majburlash choralari turlarini, ularning mohiyatini va qo'llanish tartibini o'rganish. Har bir chora qanday hollarda, qanday shartlarda va qanday tartibda qo'llanilishi, ularning samaradorligi baholanadi. To'rtinchidan, sud-huquq amaliyotini tahlil qilish va mavjud muammolarni aniqlash. Real sud qarorlarini o'rganish, tergov va prokuratura organlarining amaliyotini ko'rib chiqish orqali institutning qo'llanilishidagi kamchiliklar aniqlanadi. Beshinchidan, xorijiy mamlakatlarda yuridik shaxslarning javobgarligi

institutining rivojlanishi va qo'llanilishini o'rganish. Rivojlangan huquqiy tizimga ega bo'lgan mamlakatlar (Rossiya, Fransiya, AQSh, Germaniya, Buyuk Britaniya) tajribasini taqqoslash va ularning ijobiy jihatlarini aniqlash. Oltinchidan, O'zbekiston qonunchiligini takomillashtirish bo'yicha konkret takliflar va tavsiyalar ishlab chiqish. Aniqlangan muammolar asosida qonunchilikka o'zgartirishlar kiritish, yangi normalar qabul qilish yoki mavjud normalarni takomillashtirish bo'yicha takliflar taqdim etiladi.

Yuridik shaxslarning jinoyat javobgarligi muammosi xorijiy huquqshunoslik fanida uzoq vaqtdan beri o'rganib kelinmoqda. Fransiyada bu institut XIX asrda shakllangan bo'lsa, anglo-sakson huquq tizimida XX asrning o'rtalarida keng qo'llanila boshlagan. O'zbekiston uchun esa bu nisbatan yangi hodisa bo'lgani uchun, milliy huquqshunoslikda bu masala kam o'rganilgan. **O'zbek huquqshunoslari** orasida ushbu muammoga bag'ishlangan ishlar juda kam. Biroq, bir qator olimlar o'z tadqiqotlarida bu masalaga murojaat qilganlar. Jumladan, professor **X.T. Odilqoriyev** o'zining "Jinoyat huquqi" darsligida yuridik shaxslarning javobgarligi institutini qisqacha tahlil qilgan. Professor **M.X. Rustamboev** yuridik shaxslarning javobgarlik asoslarini o'rganishga hissa qo'shgan. Dotsent **A.A. Axmedov** majburlash choralari tizimini tahlil qilgan. **Rossiya huquqshunoslari** tomonidan bu masala kengroq o'rganilgan, chunki Rossiya Federatsiyasida ham shunga o'xshash institut mavjud (garchi u "majburlash choralari" deb atalsa ham). Professor **A.I. Rarog**, professor **N.F. Kuznetsova**, professor **A.V. Naumov** kabi taniqli olimlar yuridik shaxslarning javobgarligi masalalariga bag'ishlangan fundamental asarlar yozganlar. Ularning tadqiqotlari yuridik shaxsning aybdorlik masalasiga, javobgarlik shartlariga va majburlash choralariga bag'ishlangan. **G'arb huquqshunoslari** orasida frantsuz olimi **Bernard Bouloc**, amerikalik professor **John Coffee**, ingliz olimi **Celia Wells** yuridik shaxslarning jinoyat javobgarligi nazariyasiga katta hissa qo'shganlar. Ularning asarlarida korporativ jinoyatchilik, viktimologik jihatlar va viktimalitet masalalari chuqur tahlil qilingan. Shunga qaramay, O'zbekiston qonunchiligi va sud amaliyoti kontekstida bu masala etarli darajada o'rganilmagan. Ayniqsa, amaliy qo'llanilish muammolari, sud amaliyotining tahlili va xorijiy tajribani moslash masalalari keng tadqiq etilmagan. Shu sababli, ushbu tadqiqot O'zbek huquqshunosligida ushbu bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan.

Tadqiqotning ob'ekti: O'zbekiston Respublikasida yuridik shaxslarning jinoyat javobgarligi bilan bog'liq ijtimoiy-huquqiy munosabatlar majmui. Bular yuridik shaxslar faoliyati, jinoyat sodir etilishi, davlat organlari tomonidan javobgarlikka tortish jarayoni va majburlash choralari qo'llash munosabatlarini o'z ichiga oladi.

Tadqiqotning predmeti: Yuridik shaxslarning jinoyat javobgarligini tartibga soluvchi huquqiy normalar, sud-huquq amaliyoti, xorijiy mamlakatlardagi huquqiy tartibga solish tajribasi va yuridik shaxslarning javobgarligiga oid nazariy qarashlar.

Ushbu tadqiqotni olib borishda quyidagi ilmiy usullar qo'llanilgan:

Dialektik usul - yuridik shaxslarning javobgarligi institutini rivojlanish dinamikasida, tarixiy shakllanishi va bugungi kundagi holatida o'rganish uchun.

Taqqoslash usuli - O'zbekiston va xorijiy mamlakatlar qonunchiligini solishtirish, turli huquqiy tizimlar tajribasini tahlil qilish uchun.

Tarixiy usul - institutning paydo bo'lishi va rivojlanish bosqichlarini o'rganish uchun.

Normativ-huquqiy tahlil usuli - qonun hujjatlarini, normativ-huquqiy aktlarni tahlil qilish va ularning mazmunini ochib berish uchun.

Tizimli-strukturaviy usul - yuridik shaxslarning javobgarligi institutini jinoyat huquqi tizimida o'rni va boshqa institutlar bilan bog'liqligini o'rganish uchun.

Statistik usul - sud amaliyoti statistikasini, jinoyatlar dinamikasini va majburlash choralarning qo'llanilishi ko'rsatkichlarini tahlil qilish uchun.

Konkret-sotsiologik usul - amaliyotdagi muammolarni aniqlash uchun sud xodimlari, advokatlar va huquqshunos olimlar bilan so'rovnomalar o'tkazish uchun.

Ushbu usullarning majmui tadqiqotning ilmiy asosligini va xulosalarning ishonchligini ta'minlaydi.

1-BO'LIM. YURIDIK SHAXSLARNING JINOYAT JAVOBGARLIGI: ASOSIY TUSHUNCHALAR

Yuridik shaxs - bu kompaniya, tashkilot yoki korxonalar. Masalan, "Coca-Cola O'zbekiston" zavodi, "Uzbekistan Airways" aviakompaniyasi yoki biror bank - bularning hammasi yuridik shaxslar. Ular qonun oldida oddiy odamlar kabi huquqlarga ega: shartnoma tuzish, mulkka ega bo'lish, sudga berish va hokazo. Lekin bir savol tug'iladi: agar yuridik shaxs - bu qog'ozda yozilgan tashkilot bo'lsa, u qanday qilib jinoyat sodir etishi mumkin? Axir, jinoyat sodir etish uchun inson kerak-ku? Mana shu yerda muhim gap bor. Aslida, jinoyatni tashkilot o'zi emas, balki uning xodimlari, direktori yoki rahbarlari sodir etadi. Lekin agar bu jinoyat tashkilot manfaati uchun yoki tashkilot nomidan qilingan bo'lsa, unda javobgarlik yuridik shaxsning o'ziga ham tushadi. Misol keltirsak: bir zavod atrof-muhitga zaharli chiqindilarni tashlayapti. Buni zavod direktori buyuryapti, chunki tozalash uchun pul sarflashni xohlamaydi. Natijada, atrofda daryolar iflos bo'lyapti, odamlar kasallanyapti. Bu holda faqat direktorni jazolash yetarli? Yo'q! Chunki zavod bu jinoyatdan foyda ko'rdi (pulni tejadi). Shuning uchun zavod - ya'ni yuridik shaxs ham javobgar bo'lishi kerak. O'zbekiston qonunchiligida bu qoida 2019-yildan boshlab qo'llanila boshlandi. Jinoyat kodeksining 99-1-moddasida yuridik shaxslarning javobgarligi aniq yozilgan.

Yuridik shaxs har doim ham javobgar bo'lavermaydi. Uning javobgar bo'lishi uchun bir nechta shartlar bajarilishi kerak:

Birinchi shart: Jinoyatni tashkilotning rahbari yoki xodimi sodir etgan bo'lishi kerak. Ya'ni, begona odam emas, balki o'sha kompaniyada ishlaydigan odam.

Ikkinchi shart: Jinoyat tashkilotning manfaati uchun yoki uning nomidan qilingan bo'lishi kerak. Masalan, direktor shaxsiy g'arazida birovni o'ldirsa, bu tashkilotning jinoyati emas. Lekin agar direktor kompaniya pullarini o'g'irlasa yoki kompaniya nomidan pora bersa - bu yuridik shaxsning jinoyati hisoblanadi.

Uchinchi shart: Jinoyat ro'yxatda ko'rsatilgan maxsus jinoyatlardan biri bo'lishi kerak. Har qanday jinoyat uchun yuridik shaxsni javobgarlikka torta olmaymiz. Qonunda aniq ro'yxat bor. Masalan:

- Pora berish
- Pul yuvish
- Terrorizmni moliyalashtirish
- Ekologik jinoyatlar
- Soliq to'lamaslik
- Monopoliyadan foydalanish

To'rtinchi shart: Yuridik shaxsning o'zida ham "aybdorlik" bo'lishi kerak. Bu nima degani? Bu shuni anglatadiki, tashkilotda ichki nazorat yo'q edi, rahbarlar bu jinoyatni ko'rdilar-da jim o'tirdilar, yoki hatto jinoyatni qo'llab-quvvatladilar. Misol: agar bir kompaniyada bosh hisobchi direktordan yashirincha pul o'g'irlasa va direktor buni bilmasa, kompaniya javobgar bo'lmaydi. Lekin agar direktor bilgan bo'lsa va ko'z yumgan bo'lsa, unda kompaniya ham javobgar.

Bu chinakam jinoyat javobgarligimi?

Bu juda qiziq savol va olimlar orasida bahs mavzusi.

Ba'zi olimlar aytishadiki: "Yo'q, bu jinoyat javobgarligi emas, bu ma'muriy yoki fuqarolik javobgarligi." Nega? Chunki jinoyat javobgarligi uchun aybdor shaxs kerak. Yuridik shaxs esa - qog'oz, u aybdor bo'la olmaydi.

Boshqa olimlar aytishadiki: "Yo'q, bu haqiqiy jinoyat javobgarligi." Nega? Chunki:

- Jinoyat kodeksida yozilgan
- Sud qaror chiqaradi
- Jazolar og'ir (katta jarima, faoliyatni to'xtatish)
- Jinoyat ishi qo'zg'atiladi

O'zbekiston qonunchiligida bu "majburlash choralari" deb ataladi. Ya'ni, to'g'ridan-to'g'ri "jinoyat jazosi" deb aytilmaydi, lekin jinoyat qonunida yozilgan va sud tomonidan qo'llaniladi. Demak, bu jinoyat huquqiga oid choralar.

Amalda gap shundaki: agar kompaniya jinoyat sodir etgan bo'lsa, uni jazolash kerak. Qanday nomlanishi uncha muhim emas, muhimi - samaradorligi.

Boshqa mamlakatlarda vaziyat qanday?

Frantsiya

Frantsiya - bu yuridik shaxslarning jinoyat javobgarligi institutini birinchi qabul qilgan mamlakat (1992 yil).

Fransiyada:

- 1 Har qanday jinoyat uchun yuridik shaxs javobgar bo'lishi mumkin
- 2 Juda katta jarimalar - 1 million evroga gacha
- 3 Kompaniyani butunlay yopish mumkin
- 4 Ijtimoiy foydali ishlarga jalb qilish (masalan, ekologiya tiklash)

Fransiya tajribasining ijobiy tomoni - sud amaliyoti juda ko'p. Ya'ni, qonun haqiqatdan ham qo'llaniladi.

Amerika Qo'shma Shtatlari (AQSh)

AQSHda yuridik shaxslarning javobgarligi juda qattiq.

Mashhur misollar:

- 1 Enron kompaniyasi (firibgarlik uchun butunlay yopildi)
- 2 BP kompaniyasi (neft to'kilishi uchun 20 milliard dollar jarima)
- 3 Volkswagen (yolg'on ma'lumotlar uchun 30 milliard dollar)

AQSHda kompaniyalar jinoyatdan qo'rqishadi va jiddiy nazorat qilishadi. Chunki jazolar umuman og'ir.

Rossiya

Rossiyada ham shunga o'xshash tizim bor, lekin u "ma'muriy javobgarlik" deb ataladi.

Rossiya tajribasida:

- 1 Jarimalar katta (1 milliard rublgacha)
- 2 Sud jarayoni soddarok
- 3 Ko'proq ma'muriy organlar qaror qiladi (sud emas)

Lekin muammo - ba'zida sud aralashmasa, huquqlar buziladi.

Germaniya

Germaniyada kompaniyalar uchun maxsus "korporativ javobgarlik" tizimi bor.

Germaniya yondashuvi:

- 1 Kompaniya o'zi jinoyat sodir etmasa ham, nazorat qilmagan bo'lsa javobgar
- 2 "Compliance" (qoidalarga rioya qilish) tizimi majburiy
- 3 Agar kompaniyada yaxshi nazorat tizimi bo'lsa, jaz engilroq

Bu yondashuv preventiv - ya'ni, jinoyatlarning oldini olishga qaratilgan.

Xulosa

Olib borilgan-nazariy tahlillar va tajribani o'rganish, O'zbekiston jinoyat qonunchiligidagi yuridik shaxslarning javobgarligi (jinoyat-huquqiy ta'sir ko'rsatish) institutini takomillashtirish bo'yicha ilmiy tadqiqot natijalari: **Huquqiy shaxsning o'ziga xosligi:** Yuridik shaxslarga nisbatan qo'shimcha xususiyatga ega bo'lgan Jinoyat kodeksida va sud tartibida tatbiq etilgan, ular o'z ko'rinishiga ko'ra jinoyat-huquqiy xarakterga egadir..Klassik huquq tizimidagi "faqat jismoniy shaxsiy javobgarlik" ko'rinishi bugungi kun globallasuvi va korporativ jinoyatchilik ko'lamiga javob bera olmaydi. **Preventiv tizimni amalda (Germaniya):** Maqolada soliq kasallikdan kelib chiqib, yuridik shaxslarda ichki nazorat va qonunbuzarliklarning himoyasini olish *kerak* ..Agar tashkilotda jiddiy ichki nazorat o'rnatish bo'lsa-yu, xodim mustaqil jinoyatga qo'l urgan bo'lsa, yuridik shaxsning javobgarligini yengil yoki ozod qilish qoidasini tuzatish tuzatishdir. **Choralarni tabaqalashtirish va ijtimoiy foyda (Fransiyadagi):** Fransiyaning yuridik shaxslarni o'tkazish amaliyoti kabi, jazoda ham zarar jarima bilan cheklanmay, iqtisodiy muammolarni saqlab qolish, jinoyat sodir etgan yuridik shaxslarni ijtimoiy va ekologik foydali ishlarga samarali jalb qilish foydali. Yuridik

shaxsning javobgarlik asoslari va uning "aybdorlik" mezonlarini (ichki nazoratning yo'qligi, rahbar beparvoligi yoki ko'z yumishi) tartibini Jinoyat kodeksida yanada aniq va tushunarli bo'lgan qat'iy talab qilish. Muxtasar qilib aytganda, O'zbekistonda yuridik shaxslarning jinoyat-huquqiy javobgarligi institutining samarali yordam berishi jazolashga emas, biznes muhitida qonun barqarorligini ta'minlash va korporativ madaniyatni yuksaltirishga xizmat qilishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi — O'zbekiston Respublikasi Prezidenti rasmiy sayti, <https://president.uz>
2. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi (2019-yil 9-iyuldagi O'RQ-546-sonli Qonun bilan qonun va qo'shimchalar bilan)// www.lex.uz
3. Odilqoriyev XT Jinoyat huquqi. Darslik.— Toshkent: TDYU, 2020.
4. Rustamboyev MX O'zbekiston Respublikasi huquq huquqi kursi. Umumiy qism. Darslik.— Toshkent: Adolat, 2021.
5. Axmedov AA Jinoyat-huquqiy ta'sir tuzatish tizimi va ularni qo'llash. O'quv qo'llanma.— Toshkent: TDYU, 2022.
6. Rarog A.I. Yuridik shaxslarning jinoiy javobgarligi: muammolar va istiqbollar.— Moskva: Norma, 2019.
7. Kuznetsova N.F. Jinoyat huquqi kursi. 1-jild. Umumiy qism. Jinoyat doktrinasi.— Moskva: Zertsalo, 2018.
8. Naumov A.V. Rossiya jinoyat huquqi. Umumiy qism. Ma'ruza kursi.— Moskva: Huquqiy adabiyot, 2020.
9. Bulok Bernard. Droit pénal général (Fransuz jinoyat huquqi). 26-nashr.— Parij: Dalloz, 2021.
10. Qahva Jon S. Korporativ jinoyat va jazo: Qonunni yetarli darajada bajarmaslik inqirozi.— Nyu-York: Imprint Academic, 2020.
11. Wells Celia. Korporatsiyalar va jinoiy javobgarlik. 2-nashr.— Oksford: Oksford universiteti nashriyoti, 2021

Internet manbalar:

11. O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi rasmiy veb-sayti. www.minjust.uz
12. O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi rasmiy veb-sayti. — www.oliysud.uz
13. O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi rasmiy veb-sayti. — www.prokuratura.uz
14. Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. — www.lex.uz